

«Учи неложними устами сказати правду»
(Т. Шевченко «Муза»)

*М*оже, комусь пощастило пройти життя рівним та широким шляхом. Я йшов вузькою стежкою, яку сам намагався протоптати. Але прямував не навмання — мене вабив приклад людей, які жили для ближнього, громади, народу. Був свідком подій, що могутньою хвилею захопили в своє річище й мене, а згодом кинули на довгі роки в умови, спроможні знівечити, спустошити душу людини. Тепер настав час оглянутися і розповісти про те, що, по суті, було живою історією цілого покоління.

ВИЖГОРОДОК

*В*ижгородок (Вишгородок) на Крем'яничині — це колись славне місто Вигошев, яке згадується ще в Іпатіївському літописі у 1152 році.

У 20–30 роках ХХ століття був тут ринок з ратушею, оточений чотирикутником переважно одноповерхових кам'яних будинків з крамницями; нижче за річкою — Торговиця; над нею на пагорбі — Замчисько; на Замчиську — церква і цвинтар. До ринку прилягала гарно розмальована синагога — гордість єврейського населення, власників крамниць, кравців, столярів. Під ринком тягнулися великі льохи, про які між людьми ходили фантастичні легенди. Одним словом — місто.

На північ від ринку розкинулось Передмістя, на південь — Фільварки. Назви ці стародавні. Тепер на Фільварках не було й сліду від колишніх панських фільварків, а на Передмісті вже не процвітали ремесла. Були це прилеглі до ринку села з хатами під стріхами, з білими стінами та чорними призьбами, з подвір'ями, хлівами, стодолами, садочками, городами, кіньми, коровами, свиньми, з курячим кудкудаханням, з гусячим геґеканням, співом дівчат та парубків у літній вечір, тарахкотанням терлиць і стукотом ціїв на токах.

Фільварки від великої церкви спускалися вниз до Оболоні, яка відділяла місто від найближчого невеликого присілка Видумки. На Оболоні зійшлися дві річечки: більша текла з села Думанинки і звалася людьми Думанинською (тепер офіційна назва Свинорийка); менша — без назви — бігла з яру з поетичним найменуванням Кринки.

У цій казковій долині, оточеній пагорбами та проваллями, крім Оболоні, розкинулись біля річок пастівники та городи. На одному з них у 1912–1913 роках мій батько Василь Маліборський поставив хату з каменю, який набив у проваллях під своїм полем. У цій хаті, на зло світовій війні, що палала вже другий рік, народився я 18 грудня 1915 року.

Якщо комусь доведеться мандрувати з теперішнього районного центру Ланівці до славнозвісного Збаража, він з пагорба побачить вже не місто, а село Вижгородок, що тоне в зелені ясенів та осокорів, з школою, будинком культури, крамницями. З лівого боку серед пагорбів до нього усміхнеться долина з оболонню, городами, пастівниками, дві річечки, що виблискують на сонці, та рівний стовпчик диму над хатою під бляхою. Там я вже не мешкаю більше 55 років, але життя продовжується, свідченням чого є і цей димок над хатою, і гарно впорядкований город, і сміх малечі — внуків та правнуків Василя і Катерини Маліборських.

Не знаю, коли з'явилась сучасна назва Вижгородка. Батько чув від старих людей, що між ярами Кринки та Піддуби колись було місто Вижиїв; я десь читав, що сучасний Вижгородок — це колишнє місто-фортеця Вигошев, побудований князем Ярославом

родом. Я метнувся через річку на горбок, а він біжить за мною. Через провалля я добіг до конопель на нашому городі, пробрався крізь них у тичну квасолу.

Дядько Лукіян прибіг до конопель, побачив батька і кричить:

— Ваш Микола лазить по чужих садках та робить шкоду. Як піймаю, кишки випущу!

— А де він?

— Та десь тут сховався в коноплях чи квасолі.

— Як знайду, вилами заколю! — В тата в руках були вила.

Я сиджу в квасолі переляканий, а батько все ближче та ближче. Я хотів вже закричати «більше не буду», а батько:

— Сиди тихо... — і пішов далі мене шукати.

Простіть мене, тату рідний і дядьку Лукіяне!

Моральний стан польського офіцерства — щоб не скривдити їх необачним словом — був подавленим. Через дрібниці виникали суперечки. Комусь видалось, що сусід розширив своє місце за його рахунок. Він в категоричній формі вимагає звільнення тих нещасних сантиметрів. Загарбник слухати про те не хоче... Ні, ні, до бійки не доходило. Але скривджений ставав у позу і заявляв:

— Niech sie pan cruje spoliczkowanym!

Через декілька днів я почав відчувати голод, і це відчуття не покидало мене довгі роки. Після їжі засинав на якийсь час, але будився від відчуття голоду. Були люди, які ділили пайку хліба на сніданок, обід і вечерю. Я з'їдав відразу все, що приносили, щоб не думати про їжу. Час тягнувся безкінечно, день видавався віком.

Монотонність розпорядку інколи порушувалась. Когось викликали на допит, іншого забирали в карцер, іноді приходив прокурор, викликали на дактилоскопію, труїли блощиць, у зв'язку з чим переселяли в іншу камеру.

Десь через місяць до нас підселили двох новеньких. Один звався Макар, другий — Юзек. Це були справжні господарі в'язниці. Вони по-діловому оглянули камеру, підібрали собі місце, звільнивши його від офіцерських манатків. А коли хтось почав обурюватись, понабивали йому під очима синяків. Ніхто не заступився. Таким чином керівництво Бригідок подбало, щоб «вороги народу» не нудьгували.

На другий день Макар, побачивши, що я лежу на голій підлозі, кинув мені стареньке укривало. Я повинен був відмовитися від злочинського подарунка, але не зробив цього, в глибині душі я був вдячний йому...

Я десь читав, що в'язні між собою охоче розповідають один одному про своє життя на волі, навіть про перебіг слідства. Можливо, це десь, колись було. Але в умовах, в яких я перебував у 1940 році і пізніше, таких розмов не було. Зацікавлення справою іншої людини зразу викликало підозру. Мовчання було захисним фактором. Знання чужої справи могло стати небезпечним для обох співбесідників. Люди можуть розповідати один одному різні забавні історії, анекдоти..., але скільки їх можна слухати?.. Отже, мовчать, живуть спогадами і мріями. Наступає відчуття відчуженості, самотності, створюється враження, що ти знаходишся не серед людей, а в безлюдній пустелі. Звідси, мабуть, для ув'язнених так повільно проходить час.

Але хоч і як повільно, та не стоїть на місці... На одній з прогулянок я гостро відчув у повітрі в'язничного подвір'я запах жнив, стерні... Яке невимовне щастя приніс вітерець з полів! Значить — життя продовжується, не зупинилось. Наближалась осінь, а мене так і не викликали на допит. Це вселяло надію на звільнення. І ось 18 вересня, рівно через чотири місяці після арешту, мене викликали «з речами». Чотири місяці перебування в Бригідках, в умовах до краю переповненої камери, де не можна було повернутись, а не те, щоб розрухатися, ослабило мене так, що при найменшому хвилюванні серце починалось тривожно битись. І тепер воно швидко застукало.

Мене не звільнили. Перевезли в іншу в'язницю.

ЗАМАРСТИНІВ

У камері, куди я потрапив у в'язниці на Замарстинові, були українські політичні в'язні: директор «Центросоюзу» Радловський, редактор щоденника «Українські вісті» Дзись, настоя-

Надруковано в журналі «Музика», газетах, колективних збірниках та окремії авторській збірці більше сорока хороших творів на вірші Тараса Шевченка, Лесі Українки, Олександра Олеся, інших поетів минулого і сучасності, на власні тексти.

В гостях у Миколи Орлова

З надрукованих статей і спогадів про моє перебування в таборах примусової праці, на засланні та після реабілітації хочу згадати статтю професора Миколи Дремлюги «Митець незвичайної долі» (журнал «Музика» 4/1995) та спогади російського поета Миколи Орлова «Время славы и подлости» (в кн. «Петля 2, воспоминания, очерки, документы» — Волгоград, 1994, с. 42,44).

Дозволю собі процитувати лише один абзац зі спогадів поета: «Всегда тепло вспоминаю дирижера Николая Васильевича Малиборского. Это он вызволил меня из угольной шахты и принял в Заполярный ансамбль песни и пляски в качестве литературного работника, что спасло мне жизнь. Николай Васильевич спас не только меня, но еще не один десяток людей, особенно много девушек с Западной Украины».

Синочок Юрчик, 2002 р.

З 1990 року я на пенсії. Тернополяни вшанували мене обранням почесним членом Асоціації творчої інтелігенції міста Тернополя.

Коли мене питають, якими нагородами я відзначений, хочу відповісти словами славної поетеси Ліни Костенко:

*«Митцю не треба нагород,
його судьба нагородила».*

*Маліборський Микола Васильович
Київ, 18 грудня 2006 р.*